

EL MERCAT DEL PEIX, DE LA CONSTRUCCIÓ A LA DESTRUCCIÓ (1935-1940)

FELIP MONCLÚS i ARASA

RESUM

Aquest article explica la curiosa història de la construcció d'un edifici petit però simbòlic de la ciutat de Tortosa, el Mercat del Peix d'Agustí Barlett i Zaldívar. Aquest inicià la construcció amb governs republicans d'esquerrres a voltes de 1932 i generà moltes expectatives en un moment difícil per a l'economia i la societat.

Per tal de poder tirar-lo endavant, l'ajuntament hagué d'aconseguir recursos de la venda dels solars de la llotja medieval, i traslladar-la. Aquesta operació, d'especulació urbanística, pretenia resoldre alguns problemes socials com la falta de feina o dedicar alguns dels ingressos a la construcció d'escoles, per vèncer l'analfabetisme crònic.

També va haver de negociar amb el Ministeri de la Guerra per rebre l'edifici de la comandància d'enginyers i els terrenys annexos per ubicar-hi el nou mercat.

Si el 1935 fou l'any de la seva inauguració, poc després, amb l'inici de la Guerra Civil, la destrucció li vingué del cel, de les bombes llençades pels avions feixistes.

Paraules clau : Mercat del Peix, Agustí Barlett, racionalisme, peixateria, llotja

RESUMEN

Este artículo narra la curiosa historia de la construcción de un edificio pequeño pero simbólico de la ciudad de Tortosa, el Mercat del Peix de Agustí Barlett i Zaldívar. Éste, se proyectó por los gobiernos republicanos de izquierdas en el año 1932 y generó muchas expectativas en un momento difícil para la economía y la sociedad.

Para poder completar el proyecto, el consistorio hubo de conseguir recursos vendiendo los terrenos de la lonja medieval, y trasladándola. Esta operación, de especulación urbanística, pretendía resolver algunos problemas sociales como el paro o dedicar parte de los ingresos a la construcción de escuelas, para vencer el analfabetismo crónico.

También fue necesario negociar con el Ministerio de la Guerra para recibir el edificio de la comandancia de ingenieros y los terrenos adyacentes para situar el nuevo mercado.

Si el 1935 fue el año la inauguración del mismo, poco después, con el inicio de la Guerra Civil, la destrucción le vino del cielo, de las bombas de los aviones fascista.

Palabras clave: Mercat del Peix, Agustí Barlett, racionalismo, pescaderia, lonja

ABSTRACT

The Fish Market ('Mercat del Peix'), designed by Agustí Barlett Zaldívar has become one of the landmarks of Tortosa. Projected by the left republican governments in 1932, it generated great expectations in a period of social and economical difficulties. In order to fulfill the project the Council had to sell the site occupied by the medieval commodity exchange, which had to be relocated. This urban speculation aimed to relieve social problems such as the unemployment and dedicate part of the income to the erection of new schools so as to fight the chronic illiteracy. It was also necessary to negotiate with the Ministry of War to obtain the Engineering Headquarters and the nearby sites necessary to build the new market. Inaugurated in 1935, it was soon severely damaged by the fascist air force during the Spanish Civil War.

Key words: Mercat del Peix (fish market), Agustí Barlett, Rationalism, fishmonger's, exchange building

EL MERCAT DEL PEIX, DE LA CONSTRUCCIÓ A LA DESTRUCCIÓ (1935-1940)

Felip MONCLÚS i ARASA

1. Introducció.

Durant les darreres dècades del segle XX, al bell mig de Tortosa hi havia un edifici municipal completament abandonat, decrepit, en un estat d'absoluta decadència, que cridava desagradablement l'atenció de ciutadans i visitants. L'origen del meu interès sobre la història de l'immoble i les seves funcions fou un encàrrec fet per un grup d'empresaris locals per organitzar una exposició sobre l'edifici i l'entorn que llavors estaven restaurant. L'exposició, que s'organitzà a corre-cuita a la plaça Barcelona durant d'estiu de 2008, fou un èxit d'assistència, i aportà nombroses novetats historiogràfiques sobre un tema que mai ningú havia estudiat, però també hi hagué més d'una imprecisió històrica que ara pretenc esmenar.

Aquest breu article vol ser la porta que obre la curiositat a més historiadors i afeccionats a la història cap a l'estudi d'un dels edificis més exòtics, centrals i durant dècades oblidats de la ciutat de Tortosa, el Mercat del Peix. Així, l'article que esteu llegint no vol tancar el tema d'estudi, sinó obrir-lo, perquè estic segur que encara ens queda molt a estudiar i descobrir.

2. Abans de l'edifici actual.

L'ésser humà és omnívor, s'alimenta de tot allò que pot, i el peix des de l'antiguitat ha estat una de les grans bases de la seva aportació proteica. Especialment important n'ha estat el consum a la península Ibèrica i els tortosins no n'han estat l'excepció. Més aviat n'han estat uns privilegiats, ja que la seva terra i sobretot les aigües dolces i salades han estat molt riques. Inimaginablement riques si ho comparem amb l'actualitat. L'antropòloga Montserrat Boquera així ens ho testimonia en el seu magnífic *Vivències ebrenques*¹, on ens explica com es pescava al riu tant de manera professional com per a l'autoconsum. Crec que és especialment rellevant per aquest estudi reproduir aquest fragment:

¹ BOQUERA MARGALEF, M. *Vivències ebrenques. Fets quotidians de quan lo riu era vida*. Ed. Onada edicions, 2009. Benicarló

«Fa un segle, pescaven a l'assut de Xerta-Tivenys una colla de madraves: unes quantes a Xerta i la resta a Tivenys; el Correo de Tortosa del 30 de maig de 1900 arriba a parlar de trenta madraves².»

L'autora també recull aportacions d'història oral d'època més recent, entre les quals cal destacar les de Joan Cid, de Tortosa, que deia:

«Quan es va acabar la Guerra Civil espanyola, hi havia molta gent que anava a pescar per menjar³.»

Tot i que sempre s'han tret fruits del riu i les llacunes, el mar i les badies deltaïques han estat una font superior de recursos. Ara bé, a mesura que s'avança el segle XX, la contaminació provocada per la industrialització aigües amunt i la urbanització de Tortosa i altres ciutats empobreix l'Ebre i en delma la fauna.

Si ens remuntem en el temps, veurem que a Tortosa el consum de peix fresc i salat és constant. Tenim un interessant estudi, *El consum de peix a la Tortosa baix medieval*⁴, d'Albert Curto, on ens testimonia dades de Tortosa:

«I és que Tortosa, per la seva particular situació geogràfica, es beneficiava d'un triple aprofitament de pesca, gràcies a la confluència de tres recursos naturals. Per un costat, el riu Ebre (...). De Tortosa depenia també l'ampla franja costanera que va des de l'Ametlla fins Alcanar, aquella que es coneixia com Mar de Tortosa. Finalment el Delta, terreny de maresmes, era molt ric en estanys i basses, d'on s'obtenia gran quantitat de peix.»

I una font literària del Renaixement, *Els col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, de Cristòfol Despuig, ens descriu l'Ebre com un riu molt ric:

«Lúcio: Prou sabem que no hi ha en Espanya que en delit i profit se li iguale (...), testimoni són tantes fonts (...), tantes pesqueres (...)»⁵

Unes pesqueres on es pescava una gran riquesa de peix, segons la mateixa font:

2 *Idem*. p. 105. Cada madrava és un conjunt de pescadors que usen tècniques de pesca similar a l'almadrava, és a dir, encerclar del peix amb xarxes i dur-lo fins les platges, en aquest cas fluvials.

3 BOQUERA MARGALEF, M. *Vivències ebrenques. Fets quotidians de quan lo riu era vida*. Ed. Onadaedicions, 2009. Benicarló. p.117

4 CURTO i HOMEDES, A. *El consum de peix a la Tortosa baix medieval*. Actes. 1r Col·loqui d'Història de l'alimentació a la Corona d'Aragó. Vol. 2 p. 149-166 Ed. Institut d'Estudis Ilerdencs.1993 Lleida.

5 DESPUIG, C. *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*. Ed Curial. 1996. Barcelona. p. 201

«Fàbio: Lo que en lo riu se pren són llampreses, sabogues, esturions, anguiles, que competeixen en les llampreses, mújols, llisses, calucs, llops, barbs, madriles⁶.»

El consum de peix fresc no era habitual als indrets d'interior dels Països Catalans, però sí que ho era el fet d'aprofitar al màxim els recursos de cada territori. Així ens ho testimonien els historiadors Xavier Cussó i Ramon Garrabou⁷ en el capítol *Els sistemes alimentaris: una dilatada transició*:

«A les comarques amb cursos fluvials rics en pesca sembla que hi havia un aprofitament d'aquests recursos, i probablement a les zones costaneres hi havia un cert consum de peix fresc, difícil d'avaluar, i que per exemple als districtes de Ceret i Perpinyà, a la Catalunya francesa, i a Mallorca sembla que era destacable. En canvi són nombroses les informacions sobre un consum generalitzat de peix salat, associat en general a baixos nivells de renda.»

El que està clar és que la comercialització d'aquest bé de consum necessita un emplaçament on comprar i vendre el producte, i aquesta ha estat una activitat regulada i promoguda per l'ajuntament des d'època medieval:

«El govern municipal engega una labor d'intervenció que s'encarrega de garantir el bon abastament de peix a la ciutat. (...) Per aquesta raó estableix una sèrie d'ordenances o stabliments que en regulen la compravenda com a producte mercantil⁸.»

Fins i tot es construí una peixateria per part de la Universitat, l'ajuntament de l'època. I tornarà a ser d'historiador Albert Curto qui ens aporta la millor informació:

«La primera peixateria tortosina de què tenim notícia és la que ens cita l'establiment de 1342. Com que no ens l'esmenta el **Llibre de les Costums**, hem d'entendre que la seva construcció se situa entre el darrer terç del segle XIII i el primer del XIV. La primitiva peixateria *va ser reemplaçada cap a*

⁶ *Idem*.

⁷ GIRALT i RAVENTÓS, E. *Història agrària dels Països Catalans segle XIX-XX*. Vol 4. Ed. Fundació Catalans per a la Recerca i la Innovació, 2006. Barcelona.

⁸ CURTO i HOMEDES, A. *El consum de peix a la Tortosa baix medieval*. Actes. *1r Col·loqui d'història de l'alimentació a la Corona d'Aragó*. Vol. 2 p. 149-166 Ed. Institut d'Estudis Ilerdencs. 1993 Lleida.

finals del segle XIV per una altra. La nova es comença a fer el 1384 i no es finalitza fins 4 anys més tard.»

Així, els arquitectes Josep Lluís⁹ i Raquel Lacuesta recullen en el seu estudi l'origen d'aquesta segona peixateria medieval:

«La ciutat intervé en la construcció d'edificis relacionats amb les activitats comercials i d'abastament de la ciutat, com la peixateria pública municipal (1384-86), a la vora del riu.»

En Jacobo Vidal¹⁰ situa aquesta peixateria a la plaça Paolet i així ens ho fa saber:

«Malgrat que alguns autors han relacionat la peixateria gòtica amb un edifici que fa cantonada entre els carrers de la Rosa i Bisbe Aznar, el cert és que els dibuixos fets l'any 1563 per Anton van den Wyngaerdre mostren ben a les clares que aquest immoble no té res a veure amb la peixateria bastida al final del segle XIV, la qual estava situada a la confluència dels carrers de Canvis i de Sant Roc, vora el riu, fent pont sobre el Vall, a l'actual plaça del Paolet.»

És important destacar que, des d'època medieval, l'ajuntament era l'encarregat de construir la peixateria pública, que era un servei de proveïments per a la ciutat i alhora una bona font d'ingressos municipals. Aquesta tingué una llarga vida fins que es buscà una nova ubicació al segle XVIII:

«(...) només queda comentar que al segle XVIII es construí una nova peixateria pública i el vell edifici gòtic va passar a formar part, com tants altres edificis de la ciutat, del nou sistema defensiu¹¹.»

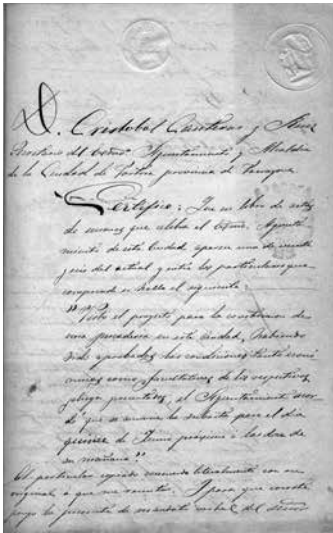
Sabem que la nova peixateria es traslladà prop dels baluards del Temple i Sant Pere, creiem que al solar de l'actual parc Teodor González, però, segons manifesta una columna periodística de *La Verdad*¹², no semblava tenir gaires qualitats arquitectòniques, i el juny de 1882 s'enderrocà després d'una curta vida:

9 LLUÍS i GINOVART, J. *Catàleg d'edificis i conjunts urbans i rurals de caràcter històric, artístic i ambiental de la ciutat i municipi de Tortosa*. Ed. Ajuntament de Tortosa. 2003. Tortosa.

10 VIDAL i FRANQUET, J. *Les obres de la ciutat. L'activitat constructiva de la Universitat de Tortosa a la baixa edat mitjana*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2008. Barcelona

11 VIDAL i FRANQUET, J. *Les obres de la ciutat. L'activitat constructiva de la Universitat de Tortosa a la baixa edat mitjana*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2008. Barcelona p. 231

12 AHCTE. Hemeroteca. H0217

«Por fin la pescadería ha cedido á los golpes de la demoledora piqueta. De aquel edificio no queda hoy ni una sola piedra. Veinte y cinco años, día por día, que se venía combatiendo, (...).

“Allí, en el punto de más circulación de Tortosa, permanecía mostrando á los transeúntes su vetusta fisonomía, especie de anacronismo de piedra y barro, escarnio de una civilización nueva, obligando á todos á apartar su vista con horror y las narices con repugnancia.”

“Pero, no hay en este mundo, como dice el poeta, nada que eterno sea, y lo que no pudieron conseguir ni la odiosidad pública, ni la execració universal, ni el poder de la palabra, ni la fuerza irresistible de la prensa, ese poder que ha derribado altares y

derrumbado tronos, lo han conseguido seres sin voluntad ni palabra.

Sí, el que le ha asentado el puñal, hundiéndose hasta el corazón, es el Parque.»

Però coneixem que l'objectiu no fou fer un canvi de llarga durada ja que ja el 29 de maig de 1883 es van fer anuncis públics als periòdics *Diario de Tortosa*, *El Correo de Tortosa*¹³, *La Gaceta de Tortosa* i el *Boletín Oficial* de la celebració d'una subhasta per a la construcció de la nova peixateria provisional, que havia d'ésser situada de manera interina sobre terrenys guanyats a l'Ebre.

«Constituidos en el salón de juntas del Ayuntamiento los Sres. alcalde accidental D. Samuel Ballesté, procurador público D. José Piñol y el suscrito secretario para celebrar la subasta para la construcción de un cobertizo de madera destinado a pescadería interina en la ciudad, que ha de emplazarse en los terrenos ganados al Ebro frente las manzanas número 1 y 2 del ensanche del Temple de esta población¹⁴.»

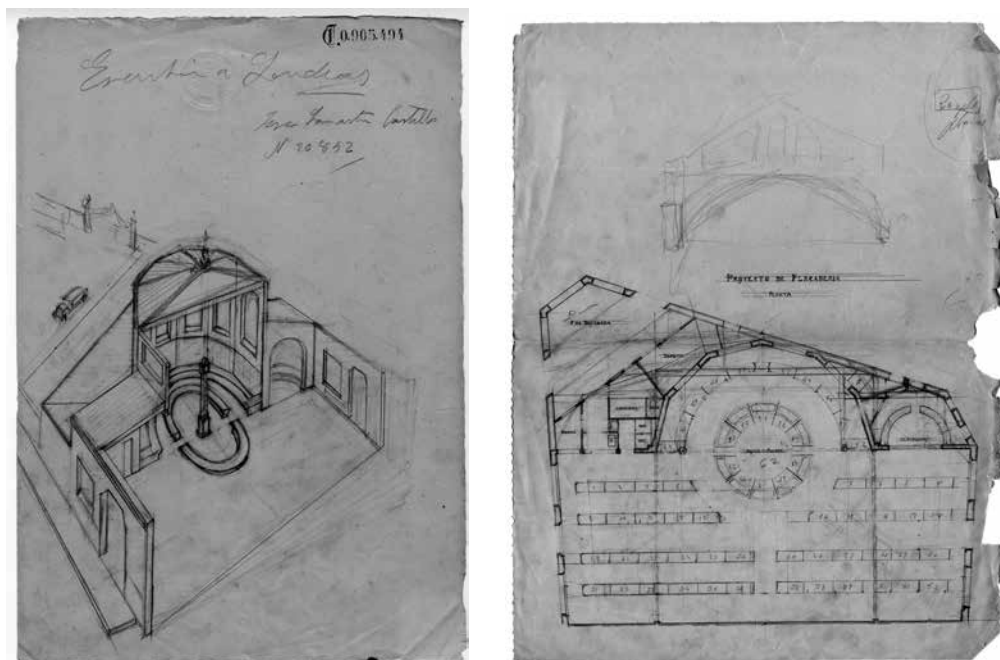
També disposem de l'expedient¹⁵ de la subhasta signat per Pascual Ballesté, alcalde accidental, i Cristóbal Canteras, com a secretari, i fins i tot sabem que se celebrà el dia 15 de juny a les dotze del migdia i que la guanyà Gabriel Montagut.

13 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Obres i Urbanisme. Mercat públic i pescateria 1880-1933.

14 AHCTE: Fons Ajuntament de Tortosa. Obres i Urbanisme. Mercat públic i pescateria 1880-1933

15 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Obres i Urbanisme. Mercat públic i pescateria. 1880-1933

“Gabriel de Montagut, vecino de esta ciudad, según la cédula que exhibe en la Excm. Corporación acude y atentamente expone: que habiéndose cedido á su favor la subasta de la construcción de la pescadería (...)”.

Esbossos a llapis de 1880 d'un probable concurs d'idees

Sembla, però, que hi havia la intenció de construir posteriorment un edifici específic d'obra més durador, i en tenim alguns testimonis gràfics. Així, disposem, en primer lloc, d'un dibuix d'una planta del que sembla que és un mercat públic, similar al mercat central, en un espai específic reservat per a la peixateria, que està sense signar. En segon lloc, apareix també d'un projecte d'alçat¹⁶ d'un edifici anomenat “pescadería”, datat el 20 de setembre de 1880. A més, hi ha algunes plantes de la mateixa data, però que no semblen del mateix edifici, signades per l'arquitecte Juan José Hervás. Finalment, tenim també un parell de dibuixos fets a llapis de la secció i planta de dos edificis diferents; el primer, que per estil recorda molt el Mercat del Peix d'Agustí Barlett i Zaldivar¹⁷, però, no s'hi correspon; sembla que és de finals del segle XIX, perquè al costat de l'edifici s'hi

16 AHCTE: Fons Ajuntament de Tortosa. Obres i Urbanisme. Mercat públic i pescateria 1880-1933.

17 L'edifici actual del Mercat del Peix.

dibuixa un automòbil; el segon ens recorda molt més el Mercat Central actual, encara que no hi correspon, i en sembla una possible ampliació.

Creiem que tots aquests dibuixos podrien ser esbossos fets davant un concurs d'idees per ubicar la peixateria definitiva. Tots aquests indicis històrics de ben segur serien corroborats en les actes dels plens municipals de l'època.

El que queda clar és que aquests projectes no es va dur a terme a la ciutat, ja que si s'haguessin fet no tindria sentit que poques dècades després, a la dècada de 1930, se'n construís un altre. I el que encara ens sembla menys probable és que en cap moment tinguem més informació sobre un edifici públic que de ben segur hauria d'ésser destacat.

Així, hem de suposar que es continuava venent el peix al soplug de fusta, del qual en tenim el projecte¹⁸, que costà 2.845 ptes. a la vora mateix del riu. Sembla, per tant, que primer s'ubicà allí la venda de peix i que aquest funcionà de 1883 al 1887, quan s'acabà la construcció del Mercat Central de Joan Torras i Guardiola i Joan Abril i Guanyabens. Llavors, es desistí de construir un mercat especial per al peix. Tenim documentació escrita que així ens ho confirma al setmanari *El Orden*¹⁹, que ens diu:

«Trasladada la venta del pescado fresco, al nuevo Mercado, ha quedado inutilizado el barracón que servía de pescaderías. ¿No sería conveniente que aquel local se destinara para albergue de los asnos y mulos que hoy ocupan los alrededores de la iglesia del Rosario, con menoscabo de la salud pública y molestia de todo aquel vecindario, y transeúntes?»

3. La construcció del Mercat del Peix d'Agustí Barlett Zaldívar.

La construcció del Mercat Central de Tortosa a final del segle XIX va representar una fita més de la centralitat comercial de la ciutat, que feia de punt de sortida i arribada de mercaderies d'arreu de les Terres de l'Ebre i de l'antiga Diòcesi de Tortosa.

18 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Obres i Urbanisme. Mercat públic i pescateria. 1880-1933.

19 AHCTE. Hemeroteca. *El Orden*. 11 setembre de 1887.

Així, en aquest edifici magnífic també es venia peix, i prova d'això són els articles trenta i trenta-u del *Reglamento para el Régimen de mercado de esta ciudad*, de 1890²⁰, que ho certificaven.

«Art. 30 El pescado expuesto a la venta no podrá lavarse, ni será permitido tener en el puesto de venta vasija, ni otro utensilio, que contenga la menor cantidad de agua.

Art 31. Queda prohibido a los vendedores de pescado usar cuévanos, canastos, cajones, etc., debiendo verificar la exposición y venta del artículo, en mesas de la forma adoptada, al objeto de que el público descubra a primera vista todo el pescado que contengan.»

Altres mostres que al Mercat Central s'hi venia peix són el fet que en el ple del 12 de febrer de 1921 l'arquitecte municipal, Pau Monguió, autoritzés la construcció de dues taules per vendre peix amb un pressupost de mil dues-centes pessetes. Una inversió gens barata per l'època.

Pocs anys després, a voltes de 1929, s'ubicarà al mercat central de Tortosa una cambra frigorífica. En el projecte veiem com cada producte tenia un espai reservat amb preus ben diferenciats. El peix pagava unes 20 ptes²¹, i en canvi la fruita a 1 pta i la carn a 25.

La instància del 18 de novembre d'aquell mateix any explica com és el projecte de cambra i com es compartimentarà, el qual deixarà un espai reservat per al peix i el marisc.

Quaranta anys després del primer reglament, quan ja havia canviat força la societat i el comerç, l'antic reglament va ser àmpliament modificat²²: aquesta modificació es va publicar el 20 de novembre de 1931; aquest nou reglament, però, també recollirà la venda de peix al Mercat Central.

«Art. 18. “los vendedores de pescado deberán hacerlo teniéndolo en cestas planas de modo que quede bien expuesto la mercancía y el objeto de que el comprador, sin necesidad de moverla descubra a primera vista todo el pescado que contenga.

20 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Obres públiques. Mercat públic i pescateria 1880-1933.

21 Sabem el preu absolut per producte, però no ho tenim relacionat amb cap unitat de mesura.

22 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acords municipals 16 octubre de 1931-15 març 1932. Vol.1836 p. 41.

Art. 19. “Queda prohibida la venta de pescado capturado mediante explosivos o otros medios no permitidos por la ley de pesca.»

Més enllà de l'aspecte estrictament comercial, tot això ens dóna també constància d'aspectes tradicionals de la pesca o fins i tot mediambientals o prohibicions explícites, com és el fet que quedà prohibida la venda de peix pescat amb explosius. O el fet que també era habitual la venda de peix salat.

L'Ajuntament publica dos mil pamflets sobre el nou reglament, després d'una subhasta pública que guanyà al desembre la impremta de José Monclús Balagué. Malgrat que aquest fet ens podria fer entendre que la venda de peix al Mercat Central era un fet definitiu, no hi ha res més lluny de la realitat i es continuà treballant políticament per treure la venda de peix del Mercat Central. Així, ja en l'acta de l'Ajuntament de 22 de gener de 1932 es fa lectura d'una carta de l'Administració de Rentas Públicas, que dóna resposta a una demanda de cessió anterior de la Comandància d'Enginyers i detalla el procediment de cessió²³ així com demana a l'Ajuntament que justifiqui l'ús futur de l'edifici.

L'alcalde Joan Benet Piñana²⁴ detalla que a la planta baixa se situarà una peixateria²⁵ i a la resta de l'immoble s'ubicaran, un cop arranjat l'edifici, la Guàrdia Civil o els carrabiners.

«Dice la Presidencia que en el edificio de referencia, trata el ayuntamiento de instalar, en su planta baja, una pescadería ampliando el mercado ahora existente, por razones de higiene y ensanche, y que una vez el Ayuntamiento en posesión del edificio y en condiciones para poderlo llevar a efecto, se efectuará el acondicionamiento del inmueble para habitaciones de la Guardia Civil o fuerzas de carabineros.»

23 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acords municipals. Acta 22 gener de 1932. Vol. 1836 p. 113. “Interesa se remita una memoria detallando los motivos que son causa de la petición; que por un arquitecto se formule presupuesto, y que se designe perito para que junto con el del Estado, se señale tasación al edificio, corriendo de cuentas del solicitando los gastos que resulten”.

24 Creiem que és important destacar que l'Ajuntament encapçalat per Joan Benet Piñana va fer una tasca reivindicativa important davant del Ministeri de la Guerra, ja que no només va demanar que s'atorgués la Comandància de Ingenieros, sinó que va fer gestions a Madrid per aconseguir bona part dels recintes emmurallats de la ciutat així com la voluntat de construir una escola pública a les casernes de Santo Domingo.

25 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acords municipals. Acta 22 gener de 1932. Vol. 1836 p. 113.

Així, fent cas al plec de condicions que se li demana des de l'Estat, serà l'arquitecte municipal, Agustí Barlett Zaldívar²⁶, l'encarregat de fer les valoracions econòmiques. Aquestes i els plànols de la reforma²⁷ són entrats en la sessió del 26 de febrer del mateix any i estan pressupostades en 10.947,84 pessetes.

Fragment ²⁸ d'un acord municipal realitzat el 17 de juliol de 1931 sessió del de 17 juliol de 1931:

«(...) Podría acordarse la habilitación por cuenta de este Ayuntamiento del cuartel que existe en esta armonía con las necesidades de la fuerza que se designará y a las disponibilidades del Erario Municipal, condicionando dicha obligación a que el Estado cediera en plena propiedad a este municipio los inmuebles siguientes: Casa Gobierno Militar y Factoría, señalada con los número 20, 22 y 24 de la calle de la Lonja de esta ciudad; Parque de Ingenieros, señalado con el número 2 situado en la plaza del Mercado de esta ciudad; Iglesia, hoy Museo Municipal señalado con el número 10 situada en la calle de Santo Domingo de esta ciudad; Cuartel y Patio de Santo Domingo señalado con el número 12 de dicha calle; Castillo de San Juan situado en la partida de Pimpi; Cuartel Principal situado en la misma partida; Fuerte de Tenazas, en igual sitio y Fuerte de Bonete, también en la partida de Pimpi, de este término municipal.»

Desconeixem l'abast de tota la gestió, que no és, d'altra banda, l'objectiu d'aquest estudi, però sí que sabem que el 18 de març de 1932 l'Administració de Rendes Públiques de la província de Tarragona va nomenar l'arquitecte del cadastre urbà, Pau Monguió, un dels taxadors de la plaça de bous i la comandància d'enginyers. L'altre l'havia de designar l'Ajuntament i recau l'encàrrec en Agustí Barlett Zaldívar²⁹. Les obres de mesura i neteja de l'immoble seran abonades

26 Una bona manera de valorar la importància pública de l'arquitecte municipal és comparant el seu salari amb la d'altres funcionaris. A l'acta de la sessió municipal de 19 de febrer de 1932 s'especifica que l'arquitecte cobrava 6.000 pessetes a l'any i per posar-ne un exemple l'administrador del mercat unes 3.300, els mestres 1.800 i el metge municipal 2.500.

27 Malauradament no hem aconseguit trobar els projectes i els plànols de la nova peixateria en els fons municipals.

28 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Obres municipals. A 66. Acord de sessió del 17 de juliol de 1931.

29 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Actes municipals. 18 de març de 1932. Vol. 1836. Pàg.184.

per l'Ajuntament³⁰ i en les diferents actes municipals podem observar com el consistori estava negociant un crèdit amb el Banc de Tortosa per cent setanta mil pessetes³¹. Cal suposar que aquest crèdit va ser satisfet, ja que les negociacions per cedir els diferents immobles van tirar endavant. Així, dues importants cessions es faran el primer de juliol de 1932, la cessió definitiva de la Llotja i la cessió en usdefruit de la Comandància d'Enginyers:

«Se da cuenta del oficio de la Administración de Rentas Públicas de esta provincia, trasladando la orden de la Dirección General de Propiedades, por la que se convierte en definitiva la entrega provisional que del edificio Casa Lonja de esta ciudad, tenia hecha la citada Administración.

(...) La Dirección General de Propiedades ha comunicado, a la Delegación de Hacienda, haber resuelto la entrega en usufructo por tiempo indefinido del edificio Comandancia de Ingenieros de esta ciudad, cuya cesión tenía solicitada este Ayuntamiento, mediante el pago anual de mil novecientas setenta y nueve pesetas y cincuenta y seis céntimos.»

El preu de la cessió és veritablement una ganga³², els mateixos arxius certifiquen que és un tres per mil del valor, i tenint en compte que part de l'immoble serviria per ampliar *de facto* el Mercat Central, molt rendible per a les arque municipals, sembla un molt bon tracte. Cal dir que Tortosa no va rebre cap tracte de favor, sinó que els termes d'aquesta cessió seguien els paràmetres de la llei.

Aquesta doble cessió serà fonamental per a la construcció del Mercat del Peix, ja que si bé s'emplaçarà aquesta esperada obra definitivament als terrenys de la Comandància d'Enginyers, seran els diners de la venda dels terrenys de la llotja els que permetran sufragar la inversió.

Aquesta proposta, que per molts avui seria considerada com un acte d'especulació urbanística, explica en bona mesura com de malament estaven finançats els municipis de Catalunya. Cal tenir present que aquesta plusvàlua no seria emprada per pagar salaris, sinó per dotar el municipi de nous ingressos, mitjançant les taxes que rebrien de les noves caselles a la venda; de noves esperances, les obres a l'edifici donarien feina a molts obrers que estaven sofrint l'atur posterior al crac

30 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Actes municipals. 1 d'abril 1932. Vol. 1837. Pàg.10. L'Ajuntament posa l'1 d'abril a disposició del delegat d'Hisenda provincial 1.923 ptes, i aquest en posa del seu pressupost provincial 2.523 més.

31 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Actes municipals. 1 d'abril 1932. Vol. 1837. p. 10.

32 El preu anual de cessió equivalia al salari d'un funcionari de rang mitjà.

del vint-i-nou sense cap tipus de protecció social; i noves il·lusions, que serien dipositades per mestres i xiquets en les noves escoles municipals.

La idea de venda va sortir davant la necessitat de dotar Tortosa de més escoles, com ho exigia la nova legislació del Ministeri d'Instrucció Pública, ja que si bé disposava de 56 escoles³³, l'Ajuntament sabia que eren insuficients.

«El valor que se saque del merecido inmueble (Llotja), se dedique única y exclusivamente a la edificación de casas-escuelas, grupos escolares o habitaciones para maestros, separando de aquel unas cien mil pesetas, que será el presupuesto de coste de la obra de la nueva pescadería que tiene en proyecto el Ayuntamiento, en el local recién adquirido llamado Comandancia de Ingenieros.»

En el ple del 16 de setembre de 1932 es confirma que s'han iniciat les obres de trasllat de la llotja de Tortosa al parc municipal on hi ha intenció de construir-hi una escola municipal.

«La Presidencia da cuenta de que en virtud de lo acordado en la sesión anterior con respecto a la casa ex-lonja de esta ciudad, se ha procedido a la extracción de la misma de ventanas, rejas, etc., pero enterado posteriormente de los antecedentes de dicho edificio por lo que respecta a historia y tradición. (...) Podría procederse a desmontar cuidadosamente el inmueble de referencia e instalarlo nuevamente en un lugar del Parque Municipal, con lo que a la vez que hermosearía a éste, podría destinarse a local para escuela. Por unanimidad se acuerda proceder en la forma indicada por la Presidencia.»

Aquest trasllat no va ser ben vist per tothom; així l'Associació d'Amics de l'Art Vell de Barcelona va enviar una protesta formal³⁴, mitjançant una carta municipal on demanava que l'Ajuntament no la traslladés i la restaurés a l'emplaçament on fou construïda, ja que segons aquesta associació tenia tant de valor com les llotges de Barcelona, València o Saragossa. L'Ajuntament respon amb una carta a aquesta

33 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acta del 9 de setembre de 1932. Vol. 1837. p. 137-139. Creiem que devien ésser aules més que escoles, ja que diu que n'hi havia tres en un mateix edifici. D'aquestes 56, 50 les pagava l'Estat i 6 l'Ajuntament. L'emplaçament era el següent: "Para todas estas escuelas el Ayuntamiento dispone únicamente de edificios propios (...): Grupo Escolar La Merced, catorce nacionales y dos municipales; Lonja, dos nacionales y dos municipales; Santo Domingo, dos nacionales y una municipal; Remolinos, dos nacionales y una municipal; San Lázaro, dos nacionales; la Cava, dos nacionales; y Enveija, una nacional. (...)"

34 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acta de 7 d'octubre de 1932. Vol. 1837 p. 158.

associació, amb un contingut que dista molt de la bona educació. I demostra una manca de sensibilitat patrimonial, fins al punt que arriben a dubtar que es pugui anomenar Llotja. Aquí en reproduïm uns fragments.

«Aquest Ajuntament veu amb satisfacció inmensa que hagi una entitat a Barcelona, que's preocupi seriament de les coses de Catalunya. (...).

Ara bé ens doneu en lo vostre ofici una lliçó que ja sabíem, perquè encara que no ho sembli, els tortosins sabem bastant bé lo que tenim dintre de casa y encara que agraïnto molt, no creiem pertinent la vostra advertència.(...).

Així doncs, hem acordat traslladar l'edifí que's diu Llotja, (...), però que'ns guardarem molt i prou de seguir dient-li Llotja, perquè no son sinó uns porxes on es posava el blat que pel riu baixava d'Aragó.»

Pocs mesos després, el 18 de novembre serà el Col·legi d'Arquitectes de Barcelona que demanarà que no es tombi la Llotja.

Mentre tot això succeïa, la venda de peix continuava amb normalitat al Mercat Central, tal com ho testimonia l'encàrrec de nous talonaris per certificar els llocs de venda. Entre aquests talonaris³⁵ se n'imprimeixen uns dedicats a la venda de peix fresc.

Però aquesta normalitat no va frenar el consistori, que el dia 18 de novembre de 1932 va celebrar una breu sessió monogràfica sobre la venda dels terrenys de la Llotja, la construcció de grups escolars i la construcció d'una peixateria municipal.

«(...) Seguidamente el Sr. Presidente da cuenta del objeto de la sesión, que no es otro que tratar exclusivamente de la venta de los edificios y solares conocidos por ex-Comandancia Militar y ex-Casa Lonja a fin de allegar recursos para la construcción de Grupos y edificios destinados a escuelas de instrucción primaria tan necesarios para la cultura de los niños, futuros ciudadanos del porvenir, y a la vez destinar una cantidad con que habilitar lugar para la instalación de un Mercado de venta de pescado con lo que se conseguirá además de dar a este un sitio exclusivo para tales operaciones ensanchar el radio de acción de actual para las demás clases de abasto.»

35 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa Acta de 28 octubre de 1932. Vol. 1837 p. 175.

Aquesta sessió no tancarà el tema, i l'11 de novembre s'aprovaran en ple el plec de condicions sobre la subhasta pública dels terrenys, que marcarà un preu de venda de vuit pessetes el pam quadrat i un valor total final de 413.387 pessetes. El procés de venda del terreny no va ser tan fàcil com alguns es podien pensar; aquestes dificultats eren lògiques, ja que una venda de terrenys en moment de crisi sempre és difícil i el 1933 Tortosa no estava alliberada de la crisi internacional.

Moltes van ser les estratègies que l'Ajuntament va fer per poder vendre els terrenys. Canvis de responsables de la subhasta, primer el senyor Roch i, després, el senyor Fornós; nova parcel·lació³⁶, proposada per l'arquitecte. I no serà fins al 24 de març de 1933 que es vendrà la primera parcel·la a Trinidad Delors Gas per 132.135 ptes.

Poc després, el 21 d'abril, l'Ajuntament aprova la construcció de la Peixateria Municipal, projectada per Agustí Barlett Zaldívar.

«Vistos el plano y presupuesto general para la construcción de una pescateria en esta ciudad que asciende a ochenta y siete mil ciento noventa y cinco pesetas treinta nueve céntimos, formulados por el Artº, digo, Arquitecto municipal, se acuerda aprobarlos íntegramente³⁷.»

La construcció de l'edifici s'aprova sense tenir cedit encara els terrenys de manera definitiva, com demostra la següent moció que fou aprovada:

«Seguidamente se da cuenta de una proposición que es del siguiente tener literal: Los concejales abajo firmados tienen honor de proponer que el Excmo. Ayuntamiento acuerde dirigirse al ministerio de Hacienda en solicitud se ceda al Ayuntamiento gratuitamente y en plena propiedad previos los trámites necesarios el edificio conocido por Comandancia de Ingenieros y terreno anexo cuya cesión en usufructo le fue otorgada por escritura fechada en veitidos de agosto de 1932. Fundamentando dicha petición en el hecho que desde aquella fecha el Ayuntamiento ha venido satisfaciendo puntualmente el canon estipulado y que el Ayuntamiento va a proceder a la inmediata construcción en parte de su solar de una pescaderia cuyo importe total rebasará las cien mil pesetas cantidad que supera considerablemente el

36 AHCTE: Fons Ajuntament de Tortosa. Acta de 3 de febrer 1933. Vol. 1838 p. 70. L'arquitecte municipal demana que si queda deserta la subhasta, en lloc de baixar un 10 % el preu com marca la llei, es reparcel·li i es facin parcel·les més petites ja que el preu és de mercat.

37 AHCTE: Fons Ajuntament de Tortosa. Acta de 21 d'abril 1933. Vol. 1838. p. 141-142.

valor de tasación ya que este es de setenta y cinco mil novecientos ochenta y ocho pesetas. Casas consistoriales quinze de abril de 1933. J. Homedes, A. Huerto, Juan Ballester, rubricados.»

I encara que sense terrenys no podia haver-hi peixateria, hi havia una gran confiança a poder-la tirar endavant. Així en una acta del 28 d'abril de 1933 s'aprova que s'anunciï durant vint dies la subhasta d'adjudicació d'obres. Mentrestant, l'Ajuntament continua venent solars, així després d'algunes subhastes desertes s'adjudica la parcel·la número dos de la Llotja a Concepción Bayarri per 64.637,45 ptes.

Quant a les obres, tenim dades, documentació escrita i fotogràfica de la construcció de la peixateria. Sabem que el 25 d'agost de 1933 s'aproven les primeres certificacions d'obres. Així la Comissió de Foment va aprovar el pagament de 6.842,45 ptes al constructor, Juan Villó Vidal.

«Aprobar la primera certificación de las obras de construcción de la Pescadería para esta ciudad, efectuadas por el contratista D. Juan Villó Vidal que asciende a la cantidad de 6842'45 pts satisfaciendo al expresado Sr. Contratista la citada cantidad con cargo al fondo que se menciona en el acuerdo de fecha nueve de septiembre del año próximo pasado.»

Les obres van continuar endavant i el 6 d'octubre de 1933 se n'aprova un segon pagament.

«Se acuerda aprobar la segunda certificación de las obras de la Pescadería Municipal efectuadas por D. Juan Villó Vidal que presenta el Sr. Arquitecto Municipal y que importa la cantidad de once mil doscientas veinticinco pesetas y tres céntimos.»

El tercer, el 3 de novembre de 1933.

«1º. “Aprobar la tercera certificación de las obras de la Pescadería Municipal, efectuadas por el contratista d. Juan Villó Vidal y que asciende a la cantidades de ocho mil trescientas nueve pesetas con veinte y cinco céntimos.»

El quart, el 8 de desembre del mateix any, per un valor de 22.097 ptes i el cinquè, el 19 de gener de 1934, amb 6.490,3 ptes. En seguiren unes quantes més, però pensem que no té gaire valor fer-ne un seguiment exhaustiu.

Les obres devien anar a bon ritme, ja que el 31 de març va haver-hi la subhasta pública per tal d'adquirir les pedres de granit artificial per poder, després, vendre-

hi el peix. Aquest ple serveix, a més a més, perquè hi hagi les primeres crítiques a la construcció de l'immoble. Així el regidor Lapeira, de la Lliga Regionalista, la jutja de precipitada. Però aquesta precipitació no va anar acompanyada de diligència en el moment de finalitzar les obres, ja que si les condicions deien que havia d'ésser finalitzat abans, el 30 d'abril de 1934 es concedeix una pròrroga al contractista. Així el Mercat del Peix serà rebut de manera oficial el 18 de febrer de 1935, com ho testimonia l'acta de recepció definitiva signada pel mateix arquitecte, Agustín Barlett Zaldivar; el contractista, Juan Villó Vidal, i l'alcalde gestor, Rafael Alemany.

Des de l'inici de la pròpia es veu necessari adquirir una cambra frigorífica, i el 30 de juliol de 1934 s'aprova per unanimitat de l'Ajuntament les bases per adquirir-ne una. Tenim una proposta de construcció, per part d'un industrial barceloní, Joaquim Cusó Paulis, de la cambra frigorífica al mercat del peix i una fàbrica de gel i cambra frigorífica per a la carn i una altra per a verdures a la Comandància d'Enginyers, fet que ens du a deduir que el mercat del peix es va construir com un edifici annex a l'antiga Comandància i no al seu lloc. Però no tenim constància que fos aquest el que va guanyar el concurs.

«La cambra del peix situada en el mateix edifici del mercat de peix d'una superfície total de 24'04 m² (..)

Una cambra per a carn situada al costat de la de peix però en l'edifici de l'antiga Comandància³⁸.»

Quedaria així acabada l'obra que seria ja inspeccionada per tot l'Ajuntament el 9 d'agost de 1935.

«Novament el senyor Salvador prega al Conseller-Regidor d'Obres Públiques, es realitzi una visita d'inspecció assistint a la mateixa totes les fraccions representatives de l'Ajuntament, al nou local de la Peixateria Municipal d'aquesta ciutat.»

I serà inaugurada a les festes majors de la Cinta d'aquell any 1935.

38 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa, Registre 68. Memòria de la proposta de construcció d'una cambra frigorífica per part de l'industrial Joaquim Cusó Paulis, industrial domiciliat a Barcelona.

4. Un mercat en guerra.

El fet que la inauguració fos el 1935 ens deixa palès que aquesta fou una de les obres emblemàtiques dels ajuntaments republicans, en concret dels ajuntaments que lideraren les esquerres. Però poc temps tingueren des d'ERC per lluir l'obra de govern, ja que les convulsions polítiques dels fets d'octubre del 34 no els van permetre ni tan sols estar a l'ajuntament en el moment de la inauguració, i el posterior inici de la guerra el 18 de juliol de 1936 deixaren en un segon pla la política municipal diària.

Així, sense oblidar el marc històric general, ens tornem a centrar en el dia a dia d'un mercat que ben aviat va necessitar millores, tal com demostra l'informe³⁹ del delegat de Mercats, Sr. Tudó, a la comissió de govern del 13 de març de 1936:

«(...) reparació completa dic o compra d'una bàscula per a la Peixateria i de l'escala portàtil, reparació completa de les comunes i desaparició dels safareixos, pintar i arreglar la bàscula de pesar carros, (...) idem d'una manguera de ús a vuit metres per netejar la Peixateria, blanqueig dels baixos interiors de la mateixa que es troben en mal estat, pintar braços de penjar les balances ja que es troben oxidats, numeració dels llocs de la peixateria (...)»

Aquestes millores tan necessàries foren aprovades i efectuades.

Mentre el mercat s'estava millorant, encara quedaven solars de l'antiga llotja per vendre. Així, el 10 de juliol de 1936 encara es feia la subhasta del cinquè lot de terres i el quart s'aconseguia vendre per 89.990 pessetes el 8 d'abril de 1937, quan l'ajuntament ja era controlat pels sindicats i els partits d'esquerres.

Pocs dies abans, l'1 d'abril de 1937 l'aviació feixista havia bombardejat Tortosa per primera vegada. Malauradament no fou la darrera. I això col·locà Tortosa en una situació complicada.

«L'amenaça continuada d'atac de la nostra ciutat per l'aviació feixista ha sembrat l'alarma entre veïns, refugiant-se mols d'ells fora del Casc per evitar-se perills greus; això i la destrucció d'algunes cases pels darrers bombarxexos facciosos fa pensa en la necessitat de construir alreduors del poble de barraques econòmiques per guarir-se tots (...)»⁴⁰

³⁹ AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acords municipals 1936. Vol. 1852.

⁴⁰ *Idem*

No només els bombardejos feixistes preocupaven la població. També la violència de la rereguarda, l'apropament del front i la manca d'aliments eren temes de conversa a les reunions municipals, tal com ho demostra la del 31 de juliol de 1937.

«El company Serna s'adreça al Regidor de Governació per demanar-li si ha pres les degudes mesures per tal que el Mercat local estigui suficientment abastit, ja que contínuament es senten queixes de que manquen patates, ous etc. I n'obstant clandestinament i amb sobrepeu se'n troben⁴¹.»

Uns dels aliments que era menys difícil de trobar era el peix, ja que tenim registres municipals que ens demostren que el 5, el 9 i el 19 d'agost de 1937 en comprà la regidoria de Sanitat, possiblement per a l'hospital.

«La regidoria de sanitat i assistència social compra peix a Maria Vilàs Genaro 210 pessetes, Cinta Alifonso 613 pessetes, Cinta Piñana 11 pessetes, Conxa Vernet 50,50 pessetes, Joana ferrés 165 pessetes i Cinta Ferrés 1187,50 pessetes⁴².»

Un peix que venia d'arreu del Delta, però comportà alguna picabaralla amb la població veïna d'Amposta.

«El Regidor de Governació demana que per tal de donar mitjans per la provisió d'aliments als veïns d'aquest terme es faci gestions pròpies de l'Ajuntament d'Amposta per a que sense perjudici de recavar els drets que aquest municipi té sobre el Llac de l'Encanyissada s'arribi a una fórmula que permeti que part del peix que s'obté del mateix es vengui aquí a Tortosa. Per unanimitat s'acorda⁴³»

A més, com les desgràcies no vénen mai soles, si no n'hi havia prou amb la guerra, la tardor de 1937 l'Ebre es desbordà pel seu pas per Tortosa i el mercat del peix es va trobar inundat. D'aquesta inundació és especialment destacable l'ajuda, pel que fa a l'abastiment de peix, de Vinaròs, l'Ametlla de Mar i Alcanar. I d'altres productes de pobles com la Sénia, Ulldecona i Torreblanca.

Mentre la ciutat estava sota les aigües, el consistori s'havia d'encarar amb l'escassetat financera en una ciutat reiteradament bombardejada, inundada i

41 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acords municipals 1936. Vol. 1852

42 *Idem*

43 *Idem*.

plena de refugiats i ciutadans famolencs i amb sarna. A més, la venda del peix, pescat al terme municipal tortosí que teòricament només es podia vendre a la ciutat, s'escapava cap al mercat negre.

«Tenim notícies de que la major part del peix que es pesca en els estanys de les partides de la Cava i Enveja es lliurat fora el terme municipal quan tanta manca fa per abastir les necessitats del mateix⁴⁴.»

I mentre el peix s'esmunyia cap a altres ciutats, els tortosins i les tortosines es barallaven entre ells fruit de la desesperació.

«Pons fa avinent que la venda de carn i peix mantes vegades es produeix aldarulls i tot es produït perquè el públic vol se'l despatxi aviat per por als bombardejos i això es salvaria amb el Front Popular Antifeixistes, que organitzaria degudament la defensa passiva⁴⁵.»

Res més sabem sobre el mercat durant els darrers mesos de conflicte bèl·lic a Tortosa; així, la darrera acta que es conserva és la del 3 de març de 1938 i no tindrem en més informació fins l'entrada dels franquistes a Tortosa: el 13 de gener.

5. La destrucció.

Molt s'ha debatut sobre l'afectació real dels bombardejos sobre la ciutat de Tortosa, i qui millor que un dels supervivents d'aquells bombardejos com Joan Cid i Mulet per descriure'ls.

«Tortosa, en els dies que durà l'ofensiva franquista, fou intensament i bàrbarament bombardejada⁴⁶»

S'hi van veure afectats molts ciutadans, alguns moriren o foren ferits i la gran majoria perderen cases i comerços. Fins i tot la descripció que fan de la ciutat les autoritats franquistes és dantesca:

⁴⁴ *Idem*. 30 desembre 1937. Vol. 1852.

⁴⁵ AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acords municipals 1936. 29 gener de 1938. Vol. 1852.

⁴⁶ CID i MULET, J. La Guerra Civil i la revolució a Tortosa (1936-1939). Ed. Publicacions Abadia de Montserrat. 2001. Barcelona.

“Como podéis comprobar en el Presupuesto que someto a vuestra aprobación, van comprendidas las obras de desescombro de calles y plazas, la reparación del mercado, Matadero, alcantarillado y conducción de aguas (...)”⁴⁷

I només cal recordar que són les mateixes autoritats municipals que qualifiquen totes les despeses de reconstrucció de vies i edificis públics d'almenys d'un milió de pessetes, que s'havia de satisfer en un cinquanta per cent del Banco de Crédito Local de España. No tenim prou informació per saber qui havia de satisfer l'altra meitat, però sembla fàcil intuir que serien els ciutadans tortosins. El pitjor del cas és que quan analitzem el pressupost municipal, el mig milió que havien de percebre per l'Estat consta com a ingressos no previstos.

No hem de pensar que l'Estat franquista castiga Tortosa, sinó que Tortosa és una víctima més de la guerra i d'un estat impotent per fer front a la destrucció que en bona mesura ha provocat. Així, si comparem el cas de Tortosa amb Terol, tal com feia l'alcalde i els regidors de l'època, veiem que era per l'estil:

«Sr. Angela (regidor de Fomento): “Teruel: completamente destruida y en condiciones angustiosas de vida; salvo desescombros, el estado no la ha auxiliado en nada.»

Aquestes afirmacions, que podrien arribar a ser considerades com subversives, són efectuades per franquistes locals, que veuen amb desesperació la inoperància del nou règim. Malgrat això, pocs dies després li oferiren el títol⁴⁸ honorari d'alcalde a Carmen Franco Polo, potser per aconseguir a canvi més ajudes per a la reconstrucció. Ella no l'acceptà.

47 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acta comissió gestora 1939-40. 24 març de 1939. Vol. 1866.

48 AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Acta comissió gestora 1939-40. 17 d'octubre de 1939. Vol. 1866.

Però, sabem com va afectar concretament els bombardejos a l'edifici del Mercat del Peix? Hem tingut la sort de trobar un informe de l'oficina tècnica de la comarca de Tortosa de la Direcció General de Regions Devastades i Reparacions que diu:

«Pescadería: Edificio moderno inaugurado en 1934, de 600 metros cuadrados de superficie, está situado contiguo al mercado. A consecuencia de la explosión inmediata de un proyectil de la aviación ha sufrido daños, aunque no de extrema gravedad. Estos son, destrucción de la parte destinada a servicios higiénicos y lavaderos, grietas en las paredes, bóveda y cubierta, destrucción de las mesas de granito de los puestos de venta, vidriera, alumbrado e instalación de aguas, siendo el coste total de las reparaciones, comprendiendo la construcción de una nueva fachada a la Plaza de Armas de 65.000 ptas.»

L'1 de febrer de 1940 s'aprovà el crèdit del Banco Local de Crédito de España, i s'iniciaren les obres de reconstrucció per part de la Direcció General de Regions Devastades.

«Se aprueba que el señor arquitecto (...) la redacción del proyecto de reforma interior de la ciudad»

“ha tenido en bien aprobar la relación de edificios y servicios a reconstruir (...) Casa Ayuntamiento, Matadero, Mercado, Pescadería (...)»⁴⁹

La reconstrucció del mercat per part del Règim Franquista ja no està dins l'àmbit d'estudi d'aquest article, però esperem que siguin estudiades en breu, perquè estem segurs que recullen darrere seu històries tan apassionants o més que la de la construcció del mateix Mercat del Peix.

49 Idem. 15 febrer de 1939. Vol. 1866.

Bibliografia

BAYERRI RAGA, J. I BAYERRI POLO, C.

La reconstrucció de Tortosa (1940-1957). Ed. L'Ordre de la Cucafera. Tortosa. 1992.

BOQUERA MARGALEF, M.

Vivències ebrenques. Fets quotidians de quan lo riu era vida. Ed. Onadaedicions, 2009. Benicarló.

CID I MULET, J.

La Guerra Civil i la revolució a Tortosa (1936-1939). Ed. Publicacions Abadia de Montserrat. 2001. Barcelona.

DD. AA.

Actes. 1r Col·loqui d'història de l'alimentació a la Corona d'Aragó. Ed. Institut d'Estudis Ilerdencs. 1993. Lleida.

DESPUIG, Cristòfol.

Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa. Llibre 6 Ed. Curial. 1996. Barcelona.

GIRALT I RAVENTÓS, E.

Història Agrària dels Països Catalans segle XIX-XX. Vol4. Ed. Fundació Catalans per a la Recerca i la Innovació, 2006. Barcelona.

LLUÍS I GINOVART, J.

Catàleg d'edificis i conjunts urbans i rurals de caràcter històric, artístic i ambiental de la ciutat i municipi de Tortosa. Ed. Ajuntament de Tortosa. 2003. Tortosa.

VIDAL I FRANQUET, J.

Les obres de la ciutat. L'activitat constructiva de la Universitat de Tortosa a la baixa edat mitjana. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2008. Barcelona

Data de recepció de l'article: octubre de 2009

Data d'acceptació i versió final de l'article: novembre de 2009